

رویکرد جنسیت در ارائه‌ی نماگرهای آرمان‌های توسعه‌ی هزاره

سید نعمت‌ا... میرفلاح نصیری

مرکز آمار ایران

چکیده. نظارت بر نحوه‌ی پیشرفت در دستیابی به آرمان‌های توسعه‌ی هزاره از طریق تهیه و ارائه‌ی گزارش‌های ادواری بر مبنای نماگرهای مشخص انجام می‌گیرد. سومین آرمان توسعه‌ی هزاره، ارتقای برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان است. لذا شناخت رویکرد جنسیت در ارائه‌ی نماگرهای آرمان‌های توسعه‌ی هزاره از اهمیت زیادی برخوردار می‌باشد. در این مقاله، ضمن بررسی این رویکرد و معرفی نماگرهای مرتبط، پیشنهادهایی در خصوص توسعه‌ی فعالیت‌های انجام شده و ظرفیت‌سازی مناسب در این زمینه در ایران ارائه می‌شود.

۱- مقدمه

در سال ۲۰۰۰ میلادی، نمایندگان ۱۸۹ کشور عضو سازمان ملل متحد از جمله جمهوری اسلامی ایران، بیانیه‌ای را تحت عنوان «بیانیه‌ی هزاره» به تصویب رساندند [۵]. بر اساس این بیانیه، کشورها متعهد شدند که تا سال ۲۰۱۵، نحوه‌ی پیشرفت برنامه‌های توسعه‌ی ملی و جهانی را برای دستیابی به آرمان‌های هشت‌گانه‌ی توسعه‌ی هزاره (MDGs) مورد پایش قرار دهند. محو فقر و گرسنگی، دسترسی عموم به آموزش، توانمندسازی زنان و ارتقای برابری جنسیتی، کاهش مرگ و میر کودکان، بهبود بهداشت مادران، مبارزه با ایدز و مالاریا و سایر بیماری‌ها، محافظت از محیط زیست، و بالاخره

واژگان کلیدی: آرمان‌های توسعه‌ی هزاره؛ آمارهای جنسیتی؛ نماگرها.

گسترش همکاری جهانی برای توسعه، آرمان‌های مورد نظر بیانیه‌ی هزاره‌اند. نظارت بر نحوه‌ی پیشرفت در دستیابی به آرمان‌های مورد نظر تا سال ۲۰۱۵ میلادی، از طریق تهیه و ارائه‌ی گزارش‌های ادواری (سالانه و پنج‌ساله) بر مبنای انتخاب و تولید نماگرهای مناسب (عمدتاً توصیه‌شده از سوی دفترها و سازمان‌های بین‌المللی وابسته به سازمان ملل متحد) انجام می‌گیرد. این پایش در سطح جهانی و ملی خواهد بود. کشورهای عضو با امضای بیانیه‌ی مذکور، ملزم به تولید و ارائه‌ی نماگرهای مرتبط و همچنین تهیه‌ی گزارش‌های مربوط شده‌اند. تعدادی از نماگرهای توصیه‌شده، دارای رویکرد جنسیتی‌اند، که در این نوشته سعی شده است تصویر روشنی از وضعیت آن‌ها ارائه شود.

۲- تعریف جنسیت

اصطلاح جنسیت (gender) به تفاوت‌هایی اطلاق می‌شود که در طول تاریخ روابط اجتماعی، میان مردان و زنان شکل گرفته و طی زمان و در چارچوب فرهنگ‌ها دچار تغییر شده‌اند [۳]. موضوع جنسیت، بستگی به شرایط محیطی زندگی مردان و زنان دارد و شامل عوامل اقتصادی، فرهنگی، تاریخی و ایدئولوژی می‌شود. ویژگی‌های جنسیتی، بسته به شرایط اجتماعی و اقتصادی و در گروه‌های اجتماعی و قومیتی مختلف، متفاوت‌اند.

۳- تعریف جنس

اصطلاح جنس (sex) به تفاوت‌های زیست‌شناختی زنان و مردان اطلاق می‌شود [۴]. این تفاوت‌ها ثابت و غیر قابل تغییرند. تفاوت‌های بر پایه‌ی جنسیت و تفاوت‌های بر پایه‌ی جنس، اغلب با هم مرتبط‌اند. در واقع، تفاوت‌های بر مبنای جنس را می‌توان تفاوت‌های جنسیتی غیر قابل تغییر دانست. بسیاری از تفاوت‌های بر مبنای جنسیت، متأثر از عواملی مانند سیاست‌ها و مقررات و باورهای فرهنگی بوده، قابل تغییرند.

۴- ضرورت توجه به آمارهای جنسیتی

آمار و نماگر در خصوص وضعیت زنان و مردان، برای برنامه‌ریزی و نظارت بر سیاست‌ها و

برنامه‌ها، و پایش تغییرات ایجاد شده در جامعه مورد نیاز است. با افزایش نیاز به آگاهی از وضعیت زنان در مقایسه با مردان، تولید و ارائه‌ی اطلاعات و آمار در این زمینه، ابزار مهمی در پایش حرکت به سوی برابری جنسیتی می‌باشد. آمارهای جنسیتی می‌توانند ضمن کمک به اصلاح رفتارهای سنتی بر مبنای جنسیت، ملاک عادلانه‌ای برای ارزیابی حرکت به سوی اهداف مورد توافق در نشست‌های مختلف جهانی در باره‌ی وضعیت زنان باشند. در این راه، آمارهای جنسیتی می‌توانند ابزاری ارزشمند برای سیاست‌گذاران و افراد دست‌اندرکار مسائل جنسیتی باشند. به‌علاوه، اهمیت تولید آمارهای جنسیتی، در چهارمین کنفرانس جهانی با موضوع زنان در پکن در سال ۱۹۹۵ به‌عنوان هدفی راهبردی مورد تأکید قرار گرفت.

۵- تاریخچه‌ی آمارهای جنسیتی

سازمان ملل متحد، سال ۱۹۷۵ را سال بین‌المللی زنان نام‌گذاری کرد و اولین کنفرانس جهانی با موضوع زنان در این سال برگزار شد. این کنفرانس، اولین مجمع جهانی برای پذیرش اهمیت تولید آمارهای مربوط به زنان، ایجاد تشکیلات مربوط به زنان، و حمایت از زنان بود. متعاقباً دو کنفرانس دیگر با موضوع زنان در سال ۱۹۸۰ در کپنهاگ و در سال ۱۹۸۵ در نایروبی برگزار شد. همزمان با برگزاری سومین کنفرانس در نایروبی، فعالیت‌هایی در زمینه‌ی برنامه‌های آموزشی برای تقویت همکاری میان سیاست‌گذاران و تولیدکنندگان آمار آغاز شد. بعد از این کنفرانس، رویکرد کلی در استراتژی توسعه از عنوان « زنان در توسعه » به « جنسیت و توسعه » تغییر کرد و همین‌طور در زمینه‌ی آمار نیز تمرکز از « آمار زنان » به « آمار زنان و مردان » تغییر یافت و برای مسائل جنسیتی جریان‌سازی شد [۲].

در سطح بین‌المللی، تلاش‌ها در جهت توسعه‌ی راهبردها و توصیه‌ها برای تولید آمارهایی که نقش متفاوت زنان و مردان در جوامع را مورد توجه قرار دهد، توسط سازمان‌های تخصصی مربوط آغاز شد. در هنگام برگزاری چهارمین کنفرانس جهانی با موضوع زنان (پکن، ۱۹۹۵) تعداد زیادی از مراکز آماری کشورها، نشریاتی را به ارائه‌ی آمارهای مقایسه‌ای زنان و مردان اختصاص دادند و از آن پس تلاش‌های قابل توجهی

برای بهبود گردآوری داده‌ها، مفاهیم، تعاریف و روش‌ها مطابق استانداردهای بین‌المللی صورت گرفته است.

چهارمین کنفرانس جهانی با موضوع زنان در پکن، گام مهمی در راه توسعه‌ی تولید آمارهای جنسیتی به شمار می‌رفت؛ زیرا در آن برای اولین بار یک سند بین‌المللی جامع برای تولید و اشاعه‌ی آمارهای جنسیتی منتشر شد و دولت‌ها در خصوص مجموعه‌ای از اقدامات برای تولید و اشاعه‌ی آمار و اطلاعات جنسیتی برای برنامه‌ریزی و ارزیابی برنامه‌ها توافق کردند. به‌واسطه‌ی برگزاری این کنفرانس، فعالیت‌های ملی و بین‌المللی در خصوص تولید آمارهای جنسیتی از تحرک خوبی برخوردار شد. طی سال‌های اخیر، مراکز آمار تعداد زیادی از کشورها واحد آمارهای جنسیتی ایجاد نموده و برنامه‌های مشخصی برای گنجاندن مسائل جنسیتی در مجموعه تولیدات آمارهای رسمی خود تدوین کرده‌اند. کارهای انجام‌شده در کشورها حاکی از درک خوب آمارشناسان ملی نسبت به مسائل جنسیتی است، ولی همچنان نیازمند توسعه می‌باشد. تولید کافی و اشاعه‌ی آمارها منجر به تقاضای بیش‌تر کاربران و ارائه‌ی نماگرها برای پایش سیاست‌های جنسیتی در کشورها شده است.

۶- جریان‌سازی برای آمارهای جنسیتی

طی سی سال اخیر در جهان، تلاش وافر برای استفاده‌ی برابر از توانایی‌ها و قابلیت‌های زنان و مردان در عرصه‌های مختلف صورت گرفته است. این تلاش که می‌تواند به‌نوعی یک فرایند قلمداد شود، جریان‌سازی جنسیتی نام گرفته است [۱]. به عبارت دیگر، جریان‌سازی جنسیتی، فرایند فراهم آوردن زمینه‌ی مناسب برخوردارگی برابر زنان و مردان در تهیه، اجرا، نظارت، ارزیابی، سیاست‌گذاری و فعالیت در تمام عرصه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی می‌باشد. لذا تولید آمارهایی با هدف اندازه‌گیری میزان بهره‌مندی زنان و مردان در عرصه‌های مذکور و در سطوح مختلف، جریان‌سازی آماری نامیده می‌شود و توصیه شده است که این فعالیت در هفت زمینه‌ی زیر صورت گیرد:

- جمعیت، شامل سالمندان، رشد جمعیت، مهاجرت، و پناهندگی؛

- خانوار و خانواده، شامل شیوه‌ی زندگی، اندازه‌ی خانوار، اطلاعات مربوط به پیشگیری از بارداری و تنظیم خانواده، نقش جنسیت، و تقسیم مسئولیت؛
- کار و اقتصاد، شامل مشارکت اقتصادی و نوع کار، تبعیض در بازار نیروی کار، بیکاری، و کارآفرینی؛
- آموزش و ارتباطات، شامل دسترسی برابر به آموزش، و دسترسی برابر به مطالعه در زمینه‌های مربوط؛
- زندگی عمومی و تصمیم‌سازی، شامل موقعیت‌های اجتماعی و اقتصادی کلیدی، و مشارکت در تصمیم‌سازی؛
- سلامت، شامل بهداشت باروری، مرگ و میر، فقر، و سلامت؛
- جرم و خشونت، شامل عامل و نوع جرم، خشونت علیه زنان، و سوداگری جنسی.

۷- مسائل جنسیت در نماگرهای آرمان‌های توسعه‌ی هزاره

همان‌گونه که گفته شد، زمینه‌های زیادی برای تولید و ارائه‌ی آمارهای مشمول رویکرد جنسیتی وجود دارد. در این بخش به نماگرهای آرمان‌های توسعه‌ی هزاره که مشمول این رویکرد می‌باشند پرداخته می‌شود.

۷-۱- فقر و گرسنگی

نماگرهای تعیین شده در خصوص ریشه‌کنی فقر و گرسنگی، عبارت‌اند از: درصد جمعیت زیر خط فقر، نسبت جمعیت دارای درآمد کمتر از یک دلار در روز، نسبت شکاف فقر، نسبت کودکان کم‌وزن دارای سن کمتر از ۵ سال، و نسبت جمعیت زیر حد اقل مقدار مصرف انرژی. داده‌های مورد نیاز برای محاسبه‌ی این نماگرها عمدتاً از آمارگیری‌های بودجه‌ی خانوار، اندازه‌گیری سطح زندگی خانوار، هزینه و درآمد خانوار، و بهداشتی-جمعیتی خانوار گردآوری می‌شوند.

خانوارهای دارای سرپرست زن از درآمدهای کمتری برخوردارند و بنا بر این، احتمالاً از درآمد سرانه‌ی کمتری نیز برخوردار می‌باشند. با این حال، این موضوع باید با در نظر گرفتن شرایط هر کشور، مورد بررسی قرار گیرد. تعریف مورد استفاده از سرپرست خانوار

در گردآوری داده‌ها، لزوماً ارتباطی با منبع اصلی حمایت اقتصادی خانوار ندارد. صرف‌نظر از این که خانوار دارای سرپرست زن باشد یا مرد، روابط جنسیتی بر تخصیص و استفاده از منابع در درون خانوار تأثیر می‌گذارد. با این حال، تخمین میزان فقر به تفکیک جنس با استفاده از داده‌های موجود، ممکن نیست.

داده‌های گردآوری‌شده از آمارگیری‌های خانوار، عموماً حاکی از عدم اختلاف معنادار میان کم‌وزنی دختران و پسران می‌باشد. با این حال، روند آن باید از طریق ارائه‌ی آمار، به‌ویژه برای سطوح جغرافیایی کوچک و نیز برای زیرگروه‌های جمعیتی، مورد نظارت مستمر قرار گیرد. الگوهای فرهنگی و عادت‌های غذایی جوامع ممکن است بر تغذیه‌ی زنان اثر بگذارد. نیاز زنان به آهن اضافی در زمان حاملگی و شیردهی، ممکن است منجر به کمبود آهن و افزایش آسیب‌پذیری آنان در مقابل بیماری‌ها شود. هرچند که ارائه‌ی داده‌های مصرف غذا به تفکیک جنس مقدور نمی‌باشد، هرگاه داده‌های آمارگیری‌های خانوار موجود باشد، باید تلاش برای تحلیل داده‌های جنسیتی صورت گیرد.

بانک جهانی، صندوق کودکان ملل متحد و سازمان جهانی بهداشت از جمله‌ی سازمان‌ها و دفترهای بین‌المللی‌اند که روش‌های گردآوری داده‌های مورد نیاز و روش محاسبه‌ی نماگرها را ارائه کرده‌اند.

۲-۷- آموزش و تحصیل

نماگرهای معرفی‌شده برای برخورداری تمام افراد از آموزش، به‌ویژه در مقطع ابتدایی، شامل نسبت خالص ثبت نام در مقطع ابتدایی، نرخ ماندگاری تا پایه‌ی پنجم، نرخ ماندگاری تا پایان دوره‌ی ابتدایی، و نرخ باسوادی افراد ۱۵ تا ۲۴ ساله می‌باشند.

هنگامی که خانوارها با محدودیت منابع مواجه می‌شوند، در مورد فرستادن کودکان به مدرسه تصمیم‌های متفاوتی می‌گیرند. خانوارها ممکن است ارزش‌های تحصیلی متفاوتی را برای دختران و پسران قائل باشند. دختران معمولاً محدودیت بیش‌تری برای دسترسی به تحصیل، به‌ویژه در مناطق روستایی دارند. اما در جوامعی که آموزش پایه پذیرفته شده است و ثبت نام‌ها به میزان زیادی صورت می‌گیرد، تعداد دختران و پسران در مقطع ابتدایی تقریباً برابر است.

الگوی ترک تحصیل در میان دختران و پسران، متفاوت است و دلایل آن در سنین مختلف، فرق دارد. در میان نرخ‌های گذر تحصیلی، نرخ تکرار از اهمیت زیادی برخوردار است. تقاضای خانوارها برای کار کودکان، اثر مهمی بر تحصیل آنان دارد. معمولاً این تقاضا در مورد دختران بیش‌تر است. مسئله‌ی مهم دیگر برای دختران، موضوع امنیت، نزدیک بودن مدرسه، تسهیلات مدرسه، و وجود سرویس‌های بهداشتی می‌باشد. این موضوع در سطوح جغرافیایی و گروه‌های قومی و اجتماعی، قابل بررسی است. نرخ بالاتر بی‌سوادی زنان در مقایسه با مردان، نتیجه‌ی کمتر بودن میزان ثبت نام در دوره‌ی لازم‌التعلیمی و نیز ترک تحصیل در سال‌های اولیه‌ی آموزش است.

داده‌های مورد نیاز برای محاسبه‌ی نماگرهای این بخش، عمدتاً از طریق سرشماری نفوس، آمارگیری خوشه‌ای چندمتغیره، آمارگیری بهداشتی- جمعیتی، و نیز از طریق آمارهای ثبتی تهیه می‌شوند.

صندوق کودکان ملل متحد، یونسکو و بانک جهانی از جمله‌ی سازمان‌های بین‌المللی‌ای هستند که روش‌های محاسبه‌ی نماگرهای مورد اشاره را ارائه کرده‌اند.

۳-۷- ارتقای برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان

نسبت تعداد دختران به پسران در مقاطع مختلف تحصیلی، نسبت تعداد زنان باسواد به مردان باسواد در گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ ساله، نسبت اشتغال زنان مزد و حقوق‌بگیر در بخش‌های غیر کشاورزی، درصد کرسی‌های پارلمانی در اختیار زنان در مجالس ملی، نرخ بیکاری زنان و مردان در گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ ساله، و میزان دسترسی زنان و مردان به اینترنت، از جمله‌ی نماگرهای مورد نظر در این بخش می‌باشند.

با توجه به متفاوت بودن ارزش تحصیلی دختران و پسران، به‌ویژه در خانوارهایی که با محدودیت منابع مواجه می‌باشند، معمولاً دختران از این وضعیت آسیب می‌بینند. در کشورهای در حال توسعه تفاوت‌های زیادی میان میزان اشتغال زنان و مردان در بخش‌های غیر کشاورزی (صنعت و خدمات) وجود دارد. این امر، ناشی از تفاوت بین نرخ‌های مشارکت برای مردان و زنان، و نیز نوع به‌کارگیری آن‌ها است.

زنان تمایل بیش‌تری به اشتغال در بخش غیر رسمی (غیر متشکل) و کار بدون مزد

در خانوار دارند. در بعضی از مناطق جهان، اشتغالی که همراه با دریافت مزد باشد، پدیده‌ای شهری قلمداد می‌شود. از این رو، در خارج از مناطق شهری، زنان عمدتاً در بخش کشاورزی مشغول به کار می‌باشند و هرگاه فرصت‌هایی شغلی در بخش‌های غیر کشاورزی وجود داشته باشد، بیش‌تر به اعضای مذکر خانوارها اختصاص می‌یابد. در توسعه‌ی اقتصادی، نسبت زنان مزد و حقوق‌بگیر در بخش‌های غیر کشاورزی، از اهمیت زیادی برخوردار شده است. نسبت بزرگ‌تر منجر به درآمد بهتر و امنیت اقتصادی برای زنان می‌شود؛ هرچند که متغیرهای دیگری از قبیل سطح تحصیل، سطح دستمزد، تفاوت دستمزد مرد و زن، و میزان برخورداری زنان و مردان از قوانین کار و برنامه‌های اجتماعی نیز باید مد نظر باشد. مردان در مقایسه با زنان، از مشاغل دائمی و با سطح دستمزد بالاتری برخوردارند؛ حال آن‌که زنان اغلب در مشاغل کم‌اهمیت و ناامن و کم‌ارزش به‌صورت موقت و پاره‌وقت، یا به‌عنوان خدمتکار به فعالیت اشتغال دارند و به‌عبارتی دارای اشتغال ناقص می‌باشند. آمارهای رسمی نیروی کار نیز ممکن است با کم‌شماری زنان بیکار همراه باشند.

نقش زنان در تصمیم‌سازی و حضور آنان در تمام هیئت‌های تصمیم‌گیری، از جمله در مجالس قانون‌گذاری و احزاب سیاسی، و نیز در پست‌های کلیدی اجرایی کشور، از جایگاه لازم برخوردار نیست. زنان در ایفای کامل نقش خود در زندگی سیاسی با موانع گوناگونی مواجه‌اند.

گردآوری داده‌های مورد نیاز برای محاسبه‌ی نماگرهای مورد اشاره، از طریق سرشماری نفوس، آمارگیری نیروی کار، و آمارهای ثبتی صورت می‌گیرد و نهادهایی مانند یونسکو و سازمان بین‌المللی کار، روش‌های محاسبه‌ی نماگرهای مذکور را ارائه کرده‌اند.

۴-۷- مرگ و میر مادران و کودکان، سلامت، و تنظیم خانواده

میزان مرگ کودکان در سن کمتر از یک سال و کمتر از پنج سال، مرگ مادران، درصد زایمان‌های انجام‌شده به‌کمک افراد متخصص، درصد شیوع ایدز در میان زنان باردار ۱۵ تا ۲۴ ساله، نرخ شیوع مالاریا و نرخ مرگ ناشی از آن، نرخ شیوع سل و نرخ مرگ ناشی از آن، درصد کودکان ۱۰ تا ۱۴ ساله‌ی یتیم به‌دلیل ایدز، و نرخ پیشگیری از حاملگی، از

جمله‌ی نماگرهای دارای رویکرد جنسیتی‌اند. سازمان جهانی بهداشت، صندوق کودکان ملل متحد، برنامه‌ی عمران ملل متحد، و صندوق جمعیت ملل متحد، مباحثی را در خصوص تعاریف و نحوه‌ی اندازه‌گیری و منابع تهیه‌ی داده‌های مورد نیاز این نماگرها ارائه کرده‌اند. داده‌های مورد نیاز عمدتاً از طریق اجرای طرح‌های آمارگیری بهداشتی-جمعیتی و آمارگیری خوشه‌ای چندمتغیره، و نیز از طریق آمارهای ثبتی به دست می‌آیند.

بدون در نظر گرفتن ترجیحات جنسیتی چشمگیر والدین، اصولاً مرگ پسران در سن کمتر از پنج سال، بیش‌تر از مرگ دختران می‌باشد. اثر تبعیض جنسیتی را آمار مرگ کودکان در سن کمتر از پنج سال، بهتر نشان می‌دهد تا آمار مرگ کودکان در سن کمتر از یک سال. ضمن آن‌که تفاوت‌های بیولوژیکی نیز اثر زیادی در سال اول زندگی کودکان دارند. به‌علاوه، تغذیه و مداخله‌های پزشکی نیز در چنین سنی مهم‌اند. ممکن است اربیبی‌هایی در گزارش مرگ کودکان بر پایه‌ی جنسیت بروز کند. میزان مرگ و میر کودکان در نواحی جغرافیایی مختلف و در مناطق شهری و روستایی، عموماً یکسان نیست. به‌علاوه، این میزان‌ها در گروه‌های اجتماعی-اقتصادی نیز می‌توانند متفاوت باشند. کودکان در گروه‌های قومیتی مختلف نیز دارای نرخ‌های مرگ و میر متفاوت‌اند، که وضعیت تغذیه و بهداشت از دلایل این ناهمگونی است.

مرگ و میر ناشی از زایمان، مشخصه‌ی اصلی وضعیت بد اجتماعی-اقتصادی زنان در کشورها است. چنین وضعیتی دسترسی زنان به آموزش، تغذیه‌ی مناسب، سلامت، و خدمات تنظیم خانواده را محدود می‌سازد. در بعضی از جوامع، زنان در مواقع نیاز به مراقبت، به‌دلیل مسائل فرهنگی یا به‌دلیل آن‌که مسئولیت تصمیم‌گیری با فرد دیگری از اعضای خانوار است، آن را انکار می‌کنند. عدم دسترسی به خدمات زایمانی یا عدم استفاده از آن در مواقع ضروری، عامل اصلی بروز مرگ و میر زایمانی است.

زنان باردار، به‌دلیل مسائل جنسیتی، معمولاً برای آزمایش‌های تشخیص طبی/بیماری انتخاب نمی‌شوند، ولی به‌طور یکسان در معرض کنترل و پیشگیری از ابتلا به ایدز هستند. موقعیت اجتماعی پایین‌تر زنان در سراسر جهان، آنان را در معرض مخاطره‌ی بیش‌تری قرار داده است. زنان از مزیت دسترسی به اطلاعاتی در باره‌ی پیشگیری از ابتلا به ایدز برخوردار نیستند و زمانی توانایی مذاکره برای برقراری رابطه‌ی سالم جنسی و دسترسی به

درمان را پیدا می‌کنند که دیگر مبتلا شده‌اند. از این رو، نسبت زنان مبتلا به ایدز در بسیاری از مناطق جهان در حال افزایش است. به‌علاوه میزان مخاطره‌ی زنان جوان در ابتلا به ایدز، بیش‌تر از مردان است.

برنامه‌های ایمن‌سازی در مقابل سل و مالاریا و سرخک، عموماً برای افراد، بدون هزینه است. در سنین پایین، میزان ابتلا به سل در میان کودکان دختر و پسر یکسان است، ولی در سنین بالا نرخ شیوع بیش‌تری برای مردان مشاهده می‌شود. تفاوت‌های بالقوه‌ی موجود میان زنان و مردان، تابع تعامل عوامل زیست‌شناختی و جنسیتی است. به‌علاوه، عوامل زیست‌شناختی می‌توانند بر زمینه‌های ایجاد بیماری یا مصونیت تأثیر داشته باشند. مصونیت زنان در زمان حاملگی به‌صورت خاص، خواست همگان است. در بعضی از مناطق، مالاریا یکی از دلایل مهم مرگ در حین زایمان است. در مناطق روستایی، دختران بیش‌تر در معرض مالاریا قرار دارند تا پسران.

۵-۷- حفظ محیط زیست

نماگرهایی از قبیل درصد مناطق پوشیده از جنگل، درصد مناطق محافظت‌شده‌ی زیست‌شناختی، نسبت جمعیت استفاده‌کننده از سوخت‌های جامد، نسبت جمعیت دارای دسترسی به آب آشامیدنی بهبودیافته و دفع بهداشتی فاضلاب، و نسبت جمعیت برخوردار از سرپناه امن، از جمله‌ی نماگرهای مشمول این بخش می‌باشند.

سهم زنان و مردان در تخریب جنگل، متفاوت است. زنان معمولاً از محصولات جنگل به‌عنوان سوخت، حصار، غذای خانواده، علوفه‌ی حیوانات، و دارو استفاده می‌کنند و همچنین اغلب دارای اطلاعات وسیعی در باره‌ی خواص گیاهان می‌باشند؛ حال آن‌که مردان عموماً از فراورده‌های غیر چوبی جنگل استفاده می‌کنند و درختان را بیش‌تر برای ساخت و ساز و فروش چوب قطع می‌کنند.

بخش عمده‌ای از خانوارها از سوخت فراوری‌نشده‌ی جامد استفاده می‌کنند. این امر، آلودگی هوای خانه را در بر دارد و با به خطر انداختن سلامت، موجب بیماری‌های حاد تنفسی می‌شود. به‌علاوه، با توجه به این‌که زنان مدت بیش‌تری را صرف جمع‌آوری سوخت‌های جامد می‌کنند، بیش‌تر در معرض آسیب قرار دارند.

زنان به‌ویژه در مناطق روستایی، اغلب مسئول تهیه‌ی آب و بیش‌ترین استفاده‌کننده از آن می‌باشند. آنان متولی بهداشت خانوارند؛ لذا عدم دسترسی به آب، منجر به آسیب‌پذیری آنان و عدم رعایت اصول بهداشتی در خانوار می‌شود.

مسکن برای زنان – ورای پناهگاه اساسی – مکان مهمی برای اشتغال و تعامل اجتماعی و نگهداری کودکان است و محلی برای در امان ماندن از بی‌ثباتی اجتماعی و خشونت. اعتقادات و رسم‌های درون‌خانواری و برون‌خانواری ممکن است زنان را در باره‌ی بسیاری از مسائل مرتبط با مسکن، با مشکل مواجه سازند. مسائلی چون موضوع مالکیت و ارث و اجاره ممکن است تهدیدی برای وجود سرپناه امن برای زنان باشد.

آمارهای مورد نیاز این بخش، عمدتاً از طریق گزارش‌های اداری، تصاویر ماهواره‌ای، آمارگیری بهداشتی – جمعیتی، و مطالعات و بررسی‌های خاص به دست می‌آیند. سازمان جهانی بهداشت، برنامه‌ی سازمان ملل متحد برای اسکان بشر، برنامه‌ی محیط زیست سازمان ملل متحد، و سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد، از جمله‌ی نهادهایی می‌باشند که توصیه‌های لازم را در این خصوص ارائه کرده‌اند.

۸- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

تا کنون فعالیت‌های زیادی در کشور و به‌ویژه در مرکز آمار ایران در خصوص گردآوری داده‌ها در موضوعات مرتبط با اهداف بیانیه‌ی هزاره صورت گرفته است، که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: شناخت نماگرها و تهیه‌ی قالب انتشاراتی برای آن‌ها، برگزاری کارگاه آموزشی برای دستگاه‌های اجرایی مربوط، مصوبه‌ی شورای عالی آمار مبنی بر الزام دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط، به گنجانیدن تولید نماگرهای مرتبط با فعالیت دستگاه در برنامه‌ی خود، تولید تعدادی از نماگرهای منتخب در سطح ملی و منطقه‌ای، چاپ و انتشار نشریه‌ی نماگرهای منتخب آرمان‌های توسعه‌ی هزاره به‌زبان انگلیسی، و تشکیل کمیته‌ی نظارت و ارزیابی فرایند تولید نماگرهای آرمان‌های توسعه‌ی هزاره. با این حال، توجه به رویکردهای جدید به‌ویژه جنسیتی‌سازی آمارهای تولیدی می‌تواند تحولی در نظام آماری کشور ایجاد کند. ظرفیت‌سازی آماری در زمینه‌های مختلف از جمله تعاریف، مفاهیم، روش‌های تولید، استانداردها، تحلیل، و اشاعه‌ی آمارهای جنسیتی، و نیز برگزاری

دوره‌های آموزشی برای کارشناسان مربوط، بسیار مهم قلمداد می‌شود. شناخت مسائل جنسیتی از طریق مطالعه‌ی قوانین و مقررات کشور، و مطالعه‌ی توصیه‌ها و تصمیمات سازمان‌ها و دفترهای بین‌المللی، به‌ویژه مطالعه‌ی اسناد مربوط به نشست‌های بین‌المللی و کنفرانس‌های جهانی با موضوع زنان نیز می‌تواند سهم مهمی در توسعه‌ی تولید آمارهای جنسیتی داشته باشد.

مطالعه و شناخت خلأهای موجود در زمینه‌ی آمارهای جنسیتی در کشور و انجام دادن مطالعات تطبیقی، از جمله‌ی فعالیت‌های ضروری در این زمینه‌اند. ایجاد گروه فرابخشی یا واحد مسئول پیگیری و هماهنگی توسعه‌ی تولید آمارهای جنسیتی نیز از دیگر فعالیت‌های ضروری در مجموعه‌ی نظام آماری کشور است.

بالاخره، برقراری ارتباط مستقیم با کاربران در سطوح مختلف، اشاعه‌ی داده‌های موجود، تهیه‌ی برنامه‌ای جامع و مورد توافق برای تولید آمارهای مورد نیاز، و تخصیص منابع لازم و کافی، منجر به توسعه‌ی این فعالیت در کشور خواهد شد.

مرجع‌ها

- [۱] UN Economic and Social Council (1997). Coordination of policies and activities of the specialized agencies and other bodies of the United Nations system related to the following theme: mainstreaming the gender perspective into all policies and programmes in the United Nations system. E/1997/L.30, United Nations, New York. Available online at <http://www.un.org/documents/ecosoc/docs/1997/e1997-130.htm>.
- [۲] UNECE Statistical Division (2004). A brief history of gender statistics. In *Making Gender Statistics*. <http://www.unece.org/stats/gender/web/genstats/whatisgs/whatisgs-4.htm>.
- [۳] UNECE Statistical Division (2004). A definition of gender. In *Making Gender Statistics*. <http://www.unece.org/stats/gender/web/genstats/whatisgs/gender.htm>.
- [۴] UNECE Statistical Division (2004). A definition of sex. In *Making Gender Statistics*. <http://www.unece.org/stats/gender/web/genstats/whatisgs/sex.htm>.
- [۵] United Nations Development Group (2003). *Indicators for Monitoring the Millennium Development Goals: Definitions, Rationale, Concepts and Sources*. United Nations, New York.